

Diepgang zoeken om mens te zijn naar je bedoeling

Bijdrage ds. Jan Eerbeek, oud-hoofdpredikant ministerie van Veiligheid en Justitie en oud-voorzitter Exodus Nederland, aan Impact Congres op zaterdag 28 juni 2014

Hartelijk dank voor de uitnodiging om te spreken op jullie congres, met dat mooie thema ‘De tijd van je leven’.

Ik wil me eerst graag aan jullie voorstellen. Mijn naam is Jan Eerbeek. Ik ben 20 jaar gevangenispredikant geweest in Scheveningen en 's-Hertogenbosch en daarna 15 jaar hoofdpredikant bij het ministerie van Veiligheid en Justitie waar ik leiding gaf aan 60 gevangenispredikanten. Ik ben oprichter van Exodus, een landelijk project voor opvang en begeleiding van gedetineerden en ex-gedetineerden. Exodus is ruim 30 jaar geleden met niets begonnen. Nu zijn er 11 huizen in het land waar 450 ex-gedetineerden per jaar wonen, en er zijn ruim 1800 vrijwilligers in en buiten de gevangenis.

De tijd van je leven

Je kunt je levenstijd zinvol besteden, maar je kunt je levenstijd ook laten verlopen. Met veel mensen die levenstijd hebben verloren heb ik gewerkt.

Een van hen is Selmon. Ik zal mijn lezing verbinden met zijn verhaal en dat van nog een paar anderen uit zijn wereld.

Verloren levenstijd

Ik ontmoette Selmon voor het eerst in het huis van bewaring in Scheveningen toen hij 23 jaar was. Dat is 30 jaar geleden. Hij was zwaar verslaafd en hij ging uit stelen om aan zijn dope te komen.

Selmon was met goud behangen. In z'n mond, als hij lachte dan blonk het je tegemoet, en om z'n nek hing een zware gouden ketting. Hij kon bijna niet meer rechtop lopen van al dat goud. Hij zat altijd in de kerk en in de gespreksgroep.

Ook kwam hij iedere week langs voor een gesprek. Selmon was heel luidruchtig, maar ook heel betrokken. Vol met plannen om als hij vrijkwam iets van zijn leven te gaan maken.

‘Nooit meer de bajes in, dominee!

Maar iets opbouwen voor mezelf.’ Ik was ervan overtuigd dat hij dat ook wilde. Maar altijd als hij buiten kwam, viel hij snel weer terug in zijn oude gedrag.

En dan zag ik hem weer in het huis van bewaring.

Zo ging hij ‘gevangenis in en gevangenis uit’, meer dan twintig jaar lang. Zijn ouders, die hem bleven steunen, vonden het vreselijk.

In welke gevangenis hij ook zat, Selmon bleef contact met mij houden.

Als ik wel eens met collega's over hem sprak, was er eigenlijk niemand meer die nog enig geloof in hem had. ‘Misschien is hij wel geboren voor de criminaliteit’, zei iemand mij eens.

Voor mij is geloven in God ‘geloven in mensen’.

Eraan vasthouden dat voor ieder mens een nieuw begin mogelijk is. Veel gevangenen zitten niet alleen vast in de gevangenis, maar ook in hun eigen levensverhaal.

Ze hebben een complexe problematiek op persoonlijk en maatschappelijk gebied.

Als door een vergrootglas heb ik in de gevangenis gezien hoe diep gebroken het leven kan zijn. Ik heb gezien wat mensen zichzelf en anderen kunnen aandoen, hoe ze hun leven kunnen verduisteren en tegelijk ook hoe er in ieder mens altijd weer een verlangen zit naar toekomst, iets van het leven te maken. Een nieuw begin. Niet afgeschreven te zijn, maar zin aan het leven te geven.

Work hard, play hard: psychische gezondheid

Psychische gezondheid is volgens professor Kuiper, de vader van de Nederlandse psychiatrie een drieslag: kunnen werken, spelen en liefhebben. Professor Kuiper was een tijd zelf opgenomen in een psychiatrisch ziekenhuis, vanwege een zware depressie. Hij schreef daar een boek over: *Ver heen*.

En uit eigen ervaring voegt hij er een vierde kenmerk aan toe, namelijk een ander kunnen helpen en troosten wanneer die in nood is. De angsten van iemand anders kunnen verdragen. Niet aan de ander voorbijgaan, maar hem zien in zijn dagelijkse nood. Werken, spelen, liefhebben en troosten.

Work hard, play hard.

Om te kunnen werken, spelen en liefhebben en de ander nabij te zijn, zijn we geschapen door God. Hij wil dat we genieten van de schepping, en dat we de schepping bewerken. Zes dagen zijn er om te werken en de zevende dag is de rustdag.

Work hard, play hard. Je kunt helemaal opgaan in je werk, workaholic zijn, erin verdrinken, er burn-out van raken. Je kunt helemaal opgaan in genieten, alleen maar voor jezelf leven en voor je eigen genoegens.

Een keerpunt

Een valkuil dus is dat je van de ene dag in de andere leeft zonder richting te geven aan je bestemming en zonder er uit te halen wat er in zit. En dat kan jaren zo doorgaan.

Zo vergleed Selmons leven gevangenis in, gevangenis uit. Zijn bestaan was een vicieuze cirkel waar hij zichzelf niet uit kon bevrijden. Maar er kwam een keerpunt in zijn leven.

Een paar jaar geleden belde Selmon mij op. Hij vertelde mij dat hij was opgenomen in een begeleidwonenproject voor ex-gedetineerden. En dat het goed met hem ging. 'Het is wel afzien, maar ik wil nooit meer terug in dat oude leven'. Het keerpunt in zijn leven kwam toen hij voor een aandoening aan zijn alvleesklier in het ziekenhuis lag. Hij lag in coma en hij was opgegeven. Het duurde niet lang meer of de behandeling zou worden gestaakt. Geestelijken waren om hem heen om voor hem te bidden.

En hij werd een paar uur voordat de stekkers eruit getrokken zouden worden, wakker. 'Als ik op dat moment niet wakker geworden was, zou ik er nu niet meer zijn.'

Het was een keerpunt in zijn leven.

Regelmatig vertelde hij me over de telefoon over de vorderingen die hij maakte. Het bleef goed met hem gaan. Hij bouwde een kennissenkring op en hij deed allerlei werkzaamheden om werkervaring op te doen.

Een keer zei hij me dat hij gedoopt zou worden in een kerk in Apeldoorn. En hij nodigde me uit om daarbij aanwezig te zijn.

'Ik heb een keuze gemaakt', zei hij, 'en daar wil ik ook voor uitkomen. Ik wil nooit meer terug in dat oude leven.'

Toen hij gedoopt werd, was de kerk stampvol.

Met een wit kleed aan stond hij in het water.

De voorganger stelde hem de vraag: Selmon, geloof je in Jezus Christus en wil je hem navolgen?

Met krachtige stem zei hij: Jazeker! En toen werd hij onder water gedompeld.

Het ontroerde me diep toen ik hem daar uit dat water omhoog zag komen.

Ik zag zijn hele geschiedenis aan me voorbijgaan: ondergang en weer een beetje opstaan, terugval, z'n verslaving, de inbraken die hij had gepleegd, z'n ouders.

Dat oude woord over Jezus schoot me zomaar te binnen:

'Zo is dan wie in Christus is een nieuwe schepping: het oude is voorbijgegaan, zie, het nieuwe is gekomen (2 Cor. 5:17).

Het oude leven is voorbijgegaan en het nieuwe is gekomen. Dat is wat geen mens kan zeggen over de zwarte bladzijden van zijn eigen geschiedenis.

Dat is wat geen psycholoog of psychiater of welke hulpverlener ook je kan geven. Een volstrekt nieuwe levenssituatie scheppen kan alleen God:

Hij bevrijdt je van waar je in gevangen zit en geeft je nieuw leven. Hij maakt een herboren mens van je.

Zo heb ik gezien dat het geloof werkt.

Work hard, play hard: diepgang zoeken om in evenwicht te blijven

Opgaan in jezelf, of opgaan in je werk. Hoe blijven we in evenwicht? Hoe blijven we zien waar het op aan komt?

Ik had een mooie ervaring tijdens een thema-avond met bewoners van een Exodushuis. In Exodus worden ex-gedetineerden begeleid op een nieuwe levensweg.

Ze krijgen begeleiding op alle levensgebieden: wonen, werken, relaties en zingeving.

Het thema was verbonden met een verhaal over het leven van Jezus. Op die avond ging het over een vraag van Jezus aan vissers om 's morgens vroeg de zee op te gaan. (Lucas 5:1-11)

Ze waren net teruggekeerd en ze hadden niets gevangen. Alles wat ze gedaan hadden was voor niets geweest. Ze hadden net zo goed thuis kunnen blijven. En dan zegt Jezus: 'Vaar naar diep water en gooi jullie netten uit om vis te vangen'. (Lucas 5:4)

Wat Jezus op die morgen aan de vissers vraagt ligt absoluut niet voor de hand.

Het klinkt zelfs wereldvreemd. Want de nacht was bij uitstek de tijd om te vissen. En als je dan niets hebt gevangen, dan zou het 's morgens zeker niet lukken. Jezus spreekt dus tegen hun ervaringswerkelijkheid in.

En dan gebeurt er iets opmerkelijks. We zien dat de vissers, tegen beter weten in, opnieuw de zee op gaan. Waarom doen ze dat? Waarom gaan ze tegen de ervaring in die ze in heel hun vissersbestaan hebben opgebouwd, al generaties lang? Waarom doorbreken ze het bekende patroon?

Simon zegt tegen Jezus waarom ze het doen. Hij zegt: 'Meester, de hele nacht hebben wij ons ingespannen en niets gevangen. Maar als U het zegt, zal ik de netten uitwerpen.' (Lucas 5:5)

Hij doet het niet omdat hij er zélf in gelooft, maar hij doet het op gezag van Jezus.

Op de thema-avond bij Exodus begon ik met iets uit hun eigen ervaring. 'Stel: je komt vrij uit de gevangenis.

Het is nog 's morgens vroeg. En je gaat naar de eerste de beste koffietent in de buurt.

Je bent daar samen met een aantal mensen die ook vrijgekomen zijn. Je hebt al vaker in de gevangenis gezeten en je hebt je ervoor ingezet om een nieuw leven op te bouwen, maar het is je nog nooit gelukt. Je hebt dus niet veel verwachtingen. En dan ineens komt er iemand binnen en die zegt: "Ga met mij mee, want ik kan je helpen om een nieuwe toekomst op te bouwen." Wanneer zou je hem geloven, tegen je ervaring in dat het allemaal toch niets oplevert?'

We kregen een heel gesprek met elkaar over vertrouwen. Iemand zei: 'Geloof in jezelf kan ontstaan, omdat iemand anders geloof in jou heeft'.

In het verloop van het gesprek kwamen we op de vraag hoe je, op zoek naar werk, omgaat met je verleden.

‘Zeg je ook dat je gezeten hebt in een sollicitatiegesprek?’, vroeg iemand. Een van de meiden in de groep die voor een heel zwaar levensdelict veroordeeld was, zei: ‘Ik zeg het. Ik kom ervoor uit.’

Ik sta voor mijn eigen leven. Om verder te komen moet je achter je laten wat geweest is. Daar heb ik voor gezeten. En dan moet het afgelopen zijn.’

Een van de mannen in de groep, Bram, reageerde direct. ‘Hoe kun je zeggen dat je staat voor wat je hebt gedaan? Ik heb ook gezeten, maar ik kán er niet voor staan.’

Ik lig er nog iedere nacht wakker van. Het vliegt me aan. Het laat me niet meer los. Ik kom er niet verder mee. Je moet eerst diep in jezelf gaan om te genezen. Anders komt het nooit goed. Maar dat is nou net wat ik niet durf.’

Nog nooit eerder was ik zo sterk bepaald bij de oproep van Jezus om naar diep water te gaan. Je kunt letterlijk naar diep water gaan zoals de vissers. Maar je kunt ook figuurlijk naar diep water moeten gaan, zoals Bram dat wist.

Tijd voor verdieping is nodig in je werk, maar ook buiten je werk.

We zijn geroepen mensen. Wij roepen niet onszelf.

Wij zijn niet het centrum van de wereld.

Wij zijn door Jezus geroepen mensen, om de mensen tot Hem te roepen en om samen de aarde bewoonbaar te maken. Hij zegt tot de vissers: ‘Ik zal u maken tot vissers van mensen.’

Dat betekent: mensen tot hun bestemming brengen.

Zien waar het op aan komt: een bron buiten jezelf

Hoe blijf je bij je roeping, hoe blijf je je bestemming zien?

Zelf heb ik ontdekt dat het bij alles wat op je afkomt, heel goed is dat je een bron buiten jezelf hebt om uit te putten.

Toen ik in de gevangenis werkte, had ik soms wel eens het gevoel dat ik aan het dweilen was met de kraan open. Dan raakte ik wel eens ontmoedigd als ik iemand weer voor de 7^e keer zag terugkeren. En ik vroeg me wel eens af of ik niet beter een ander pastoraat kon zoeken. Altijd weer werd ik daar bovenuit getrokken in de zondagse kerkdienst.

Dat was een concrete bron buiten mijzelf. Als we dan samen zaten in een grote kring met zo’n 70 mensen: gevangenen en vrijwilligers, en liederen zongen – uw naam die onze wonden heelt en ons met manna spijst - voelde ik Iemand boven ons uit die ons draagt.

Hoe ik zelf bij mijn roeping blijf

Ten slotte een persoonlijke noot hoe ik zelf probeer bij mijn roeping te blijven om God en de mensen te dienen en tegen de feiten in te geloven in perspectief .

1. De diepste grond van mijn leven is mijn geloof in God. Wie Hij is, zie ik in Jezus Christus. Hij draagt wat we zelf niet kunnen dragen. Hij scheidt een diepe geborgenheid. Hij laat ons leven zien aan alle dodelijke wanhopigheid en aan de dood voorbij. Hij is de grote heelmaker van alles wat gebroken is in het mensenleven.

Het christelijk geloof is een heel mooi geloof dat mij antwoorden geeft op de vierkante millimeter van mijn persoonlijke levensvragen en Hij wijst me de weg op de vierkante kilometer van het breed maatschappelijke – mijn roeping in de wereld.

2. De zin van ons bestaan is dat wij door God geroepen mensen zijn. Wij mogen de weerglans zijn van zijn licht.

3. Het christelijk geloof is van heel grote actuele betekenis. We leven in een verzakelijkte en geïnstrumentaliseerde wereld. De maatschappij wordt gedomineerd door zakelijke formats. Er is een ongekende regelzucht om alles te beheersen en te modelleren. Het christelijk geloof schept ruimte voor bezieling, bewogenheid en gemeenschapszin.

4. Te midden van alles wat op ons afkomt in het leven aan druk en chaos, mogen we aangesloten zijn op een

bron buiten onszelf die ons richting geeft.

5. Het christelijk geloof brengt eenheid tussen ons persoonlijk leven en ons werk. We mogen één en dezelfde persoon zijn op alle levensgebieden. Dat leren we ook onze Exodusbewoners. Persoonlijke authenticiteit wordt steeds meer van waarde. Heel veel nadruk ligt vandaag op 'What works': de methodiek, en alles moet evidence based zijn. Steeds meer gaan we zien dat de methode belangrijk is, maar nog belangrijker: de persoon die werkt 'Who works'.

7. Het christelijk geloof leert me om dag in dag uit te gaan in het licht van de hoop. We kunnen op de plaats waar we gesteld zijn het verschil maken door te doen als Jezus die niet naar ons kijkt door de bril van het verleden maar door de bril van de toekomst.

De citaten zijn uit mijn boek 'Gaan in het licht van de hoop'